

Elena Jakučionytė (Juozo Jakučionio dukra)

Gimė 1906-01-02 Kocko mieste (~4,000 gyventojų, 2/3 jų sudarė žydai), Siedlce miesto rajone, ~150 km į pietryčius nuo Varšuvos.

Ten jos tėvas Juozas dirbo mokytoju.

XX a. pradžioje Europoje buvo didžiulis industrinis, ekonominis, kultūrinis pakilimas, kuris suponavo gana komfortiškas gyvenimo sąlygas.

Lenkija tada buvo Rusijos imperijos sudėtyje. Neskaitant politinių, tautinių persekiojimų, pažeminimų iš Rusijos pusės, visais kitais aspektais gyvenimo kokybė buvo kylanti. Ypač spartus modernėjimas buvo Lenkijoje, Baltijos kraštuose, Suomijoje, kurie vystėsi nesulyginamais su likusia Rusijos imperijos dalimi (išskyrus sostines – Maskvą ir Sankt Peterburgą) tempais.

Todėl WWI 1914-07-28 prasidėjo visiškai netikėtai ir visiškai absurdiškomis aplinkybėmis. Net ir po pirmų karinių veiksmų atrodė, kad tuoj visas karo brutalumas baigsis. Rytų Lenkijoje, kur gyveno Elena su tėvais ir broliais, buvo sąlyginai ramu, nes Vokietijos pagrindiniai karo veiksmai prieš Sąjungininkus vyko Vakarų fronte, Rytų fronte vyko tik manevriniai susidūrimai pasienio teritorijose, pakankamai toli nuo Kocko.

Elenai, 8 metų mergaitei 1914 metais karas galėjo pasireikšti tik „laikinais nepatogumais“, nes jis vyko „kažkur toli“.

Viskas pasikeitė 1915 nuo gegužės mėnesio, kai vokiečiai Vakarų fronte perėjo į pozicinį karą ir į Rytų frontą permetė reikšmingas karines pajėgas. Tada frontas, buvęs už ~350km nuo Elenos namų Kocke, pajudėjo ir caras liepė evakuotis gilyn į Rusiją. Nežinia kiek totali buvo evakuacija, bet tuo metu Lietuvoje iš savo namų buvo evakuota ~10% gyventojų.

1915 liepos 2 dieną Elenos šeima jau užsiregistruoja už ~750 km nuo namų - Novgorod Siversky miestelyje (10,000 gyventojų), rytinėje dabartinės Ukrainos dalyje, prie sienos su Rusija.

Prieš 100 metų mobilumo priemonės buvo labiau ribotos, nei dabar. Asmeninės priemonės galėjo būti tik arklys su vežimu. Kocko mokyklos mokytojas tokios negalėjo turėti – tai buvo žemdirbių privilegija. Viešasis transportas buvo tik traukinys. Bet vykstant tokiems intensyviems kariniams veiksams ir žinant tradiciškai nejautrų rusų valdžios požiūrį į gyventojų poreikius, Elenos šeima vargiai galėjo pasinaudoti traukiniu. Traukiniai pirmiausiai buvo skirti fronto poreikiams, o į Rusiją buvo evakuojama įmonių įranga, atsargos.

1915 rugpjūčio 5 buvo užimta Varšuva.

1915 rugpjūčio 18, po 11 dienų kovos buvo užimta Kauno tvirtovė (~400 km į šiaurę nuo Varšuvos). Tą pačią dieną krito ir Festung Ossowitz tvirtovė, buvusi tarp Kauno ir Varšuvos. Tą patį mėnesį Bresto tvirtovė rusų buvo palikta be mūšio; Vilnius taip pat buvo užimtas vokiečių.

Po pusmečio, 1916 vasario 13 šeima, judėdama žiemos speigo sąlygomis beveik lygiagrečiai frontui ~300 km į šiaurę, atsiduria miestelyje Jelnia (8,000 gyventojų), Smolensko gubernijoje, ~300 km į pietvakarius nuo Maskvos. (Prieš ~400 metų Jelnia priklausė Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei).

Dar po pusmečio 1916 09 16 Jakučionių šeima atsiduria ~500 km į šiaurės rytus esančiame Vladimire. Tai jau didelis (~50,000 gyventojų) istorinis Rusijos miestas, esantis ~200 į rytus nuo Maskvos. Tikėtina, kad Jakučioniai Vladimirą pasiekia traukiniu – toliau nuo fronto ir aplink Maskvą ši transporto priemonė buvo pagrindinė.

Pabėgėlių gyvenimo sąlygos visada yra komplikotos ir su daugybe iššūkių. Asmeniniai ištekliai paprastai būna riboti, gyvenimo vietos, darbo, maisto paieškos svetimoje vietoje negali būti lengvi. Pabėgėliai iš Lietuvos stengėsi koncentruotis didesniuose miestuose. Tokiuose miestuose organizavosi Lietuvių pagalbos pabėgėliams komitetai. Daug lietuvių buvo Voroneže, čia jie net turėjo savo gimnaziją. Voroneže buvo ir broliai Domas (tada 17 metų), Vincas (19) ir, tikėtina, Viktoras (14) – būsimasis Elenos vyras. Sudėtingos sąlygos turėjo ir tragiškų pasekmių – Voroneže nuo vidurių šiltinės mirė Vincas.

1916 vasarą Vladimire buvo suregistruota ~25,000 pabėgėlių, jiems buvo skiriamas gyvenamas plotas, pastatytas barakas, dalis gaudavo kasdienį maitinimą. Per metus buvo skiriama 2 mln. rublių pabėgėlių reikalams, arba ~0.20 rublių dienai. Palyginimui: dirbantieji gaudavo maisto priedus prie algos - ~2 rublius dienai. Jiems buvo atskiros maisto parduotuvės su mažesnėmis kainomis, bet jau nuo 1915 trūko miltų, cukraus, aliejaus, žibalo. 1916 rudenį žymiai kilo būsto, kuro, maisto kainos. Duona pabrango 90%, mėsa, sviestas -140%, druska – 250%, malkos – 5 kartus. Gale metų garnizono kariai dėl duonos trūkumo atsisakė paklusti vadams.

1917-02-23 Sankt Peterburge maisto davinių laukiantys gyventojai sukelia demonstracijas, prasideda streikai. Kovo 15 d. imperatorius Nikolajus II atsisako sosto, parlamentas suformuoja Laikinąją vyriausybę, nusprendžiama lapkričio 25 d. sušaukti Steigiamąjį susirinkimą ir pradėti taikos derybas su Vokietija. Siekdama labiau iš vidaus destabilizuoti Rusiją, Vokietija slapta leido 32 rusų disidentams su Leninu iš Šveicarijos per Švediją, Suomiją traukiniu vykti į Sankt Peterburgą.

Po caro nuvertimo Laikinoji Vyriausybė savo įsaku Nr. 1 kariams leido neatiduoti pagarbos savo karininkams; kariai gavo teisę išrinkti savo vadus; aptarinėti vado įsakymus karių komitetuose. Dėl to karių disciplina krito iki nulio, karių išvaizda ėmė gąsdinti aplinkinius

1917 rugsėjį Vladimiro gubernija vietoj skirtų 800 vagonų miltų gavo tik 161 vagoną. Spalio mėn. gautas tik 1 vagonas – 3-4 dienoms.

1917-09-20 Vladimiro valdžia gubernijos komisarui pranešė, kad dėl kritiškos padėties su maisto produktais būtina iš gubernijos iškelti ligonines, kariuomenę ir pabėgėlius.

1917-11-07 Leninas sukėlė bolševikų perversmą, kurį dauguma karių mielai palaikė, nes buvo pažadėta taika ir duoti žemės valstiečiams. Tuo pačiu bolševikai garsiai skelbė, kad per kelis mėnesius revoliucija apims visą Europą. Buvo paskelbtas raudonasis teroras (tai

pagrindinis rusų valdymo įrankis – ir iki šiol; sakoma, kad Rusijoje, kaip ir Amerikoje, yra dvipartinė valdymo sistema: valdanti partija valdžioje, o opozicija – kalėjime), o sugebantys mąstyti negalėjo sutikti su tokiais bolševikų planais. Rusijoje kilo pilietinis karas.

Vladimiras yra arti Maskvos, todėl bolševikai savo būsimą perversmą gana gerai koordinavo. Dar 1917-10-16 bolševikai ir anarchistai susivienijo ir Vladimiro gubernijos taryboje tapo dauguma. Gavę signalą perversmo dieną jie kol kas be smurto užėmė vykdomąją valdžią. Bolševikai paskelbė taiką Vokietijai, vietinius gyventojus prieš artėjančią žiemą ėmė raminti, kad aprūpins maistu. Visi karininkai buvo nušalinti nuo vadovavimo, ginklus ėmė kontroliuoti bolševikai.

1918 pradžioje Vladimire buvo 2,179 pabėgėliai iš Lenkijos, 1,490 (68%) jų išlaikomi valstybės.

Juozo pasas buvo išduotas Lenkijos teritorijoje, todėl Vladimire jis galėjo tikėtis ir Lenkų pagalbos pabėgėliams komiteto pagalbos.

50 metų mokytojas Juozas galimai ir Vladimire rado darbo pagal profesiją. Didesnę dalį pabėgėlių paprastai sudaro moterys ir vaikai, o šiems mokytis reikia. Tuo labiau, kad mokymo įstaigos vaikams išduodavo atskirus maisto daivinius ar korteles. Juozas atkeliavo iš labiau modernios, išsivysčiusios Lenkijos, tad ir jo inteligencija galėjo būti vertinama palankiai. Po bolševikų perversmo sekęs politinis teroras buvo nukreiptas į turtingus sluoksnius, tad ir dėl to mokytojas neturėjo užkliūti naujai valdžiai.

Bet maisto nepritekliaus ženklai atsispaudė ir Juozo pase – nuo 1919 rugsėjo jame kas mėnesį yra atžymos „išduota duona“.

1918-02-16 Lietuvoje paskelbta nepriklausomybė buvo diskutuojama ir pabėgėlių kolonijose. Juozas su šeima apsisprendžia grįžti į savo gimtinę. Dar vykstant Lietuvos, Lenkijos kovoms su Rusija 1920-02-07 jis pasiekia už ~700 km esantį Nevelį Pskovo gubernijoje, visai prie Latvijos sienos. Čia jis gauna paskutinę atžymą apie duonos daivinį. 1920-09-24 Elena su tėvais pasiekia Vilnių ir jie paskiriami į karantiną – pasaulyje dar siautė Ispaniško gripo epidemija, kuri nusinešė daugiau gyvybių, nei vykęs karas.

1920-09-27 jie jau prisiregistruoja Kaune. Jaunos šalies, miesto ekonominės, kaip ir Jakučionių finansinės sąlygos nebuvo labai geros, tad jie apsigyvena kukliame namelyje Miško g. 4, kuris dar ir dabar stovi.

1925-05-22 jau užsiregistruoja irgi kukliame namelyje Vytauto g. 17.

Ėjo septintieji Nepriklausomybės metai, kilo šalies ekonomika, Kaunas, vykdydamas ir sostinės funkcijas, nebetilpo savo rėmuose. Daug žmonių važiavo mokytis, dirbti į miestą. Nuomojantys ankštus butus mieste jau pakankamai užsidirbo pinigų ir galėjo galvoti apie nuosavą būstą. Tuo pačiu kilo ir bankų finansinės paslaugos. Todėl miestas ėmė planuoti gyvenamus kvartalus šalia buvusiuose priemiesčiuose. Tokiu priemiesčiu buvo Žaliakalnis, kuris visai šalia miesto centro, tik reikia pasikelti į kalną.

Kauno savivaldybės iniciatyva 1923 m. sudarytas miesto suplanavimo projektas, kurį parengė iš Kopenhagos pakviestas inžinierius Peter Marius Frandsen drauge su inžinieriumi Antanu Jokimu. Žaliakalniui plane buvo numatyta ypatinga funkcija. Šis miesto rajonas turėjo tapti administraciniu laikinosios sostinės centru: Vytauto kalne planuota pastatyti Universiteto kompleksą, geometriniame Žaliakalnio centre – Prezidentūros, Seimo ir Vyriausiojo teismo rūmus, Aušros g. ir Savanorių pr. sankirtoje – kareivines bei aikštę paradams.

Realizuotas tik plano fragmentas. Trapecijos formos rajonas suskirstytas į kvartalus, kuriuose suplanuoti 187 sklypai.

1927-03-01 tėvas gauna leidimą statyti naujame kvartale Žaliakalnyje adresu Minties rato 30 medinį namą su sandėliu, kuris, nors perstatytas, bet ir dabar ten stovi (Minties rato 44).

Tais pačiais metais vasario mėn. Elena gauna Vidaus pasą, vasarą stoja į Vytauto Didžiojo universitetą.

1930-11-08 Prisikėlimo bažnyčioje susituokia su Viktoru Jasaičiu.

1931-09-03 Elenos mama Jadvyga Rozalija prisiregistruoja atskirai adresu Jakšto 3.

1932-03-02 Viktorui ir Elenai gimsta dukra Jurgita Elena Jasaitytė.

1936-03-16 jiems gimsta sūnus Eduardas Juozapas Jasaitis.

1937-08-11 miršta Elenos tėvas Juozas.

1938-06-28 Elena prašo išduoti Vidaus pasą vyro pavarde – Elena Jasaitienė. Įdomu, kad anketoje rašo dar esanti studente.

1938-10-05 Elenos vardu Suvalkėlių kaime iš Miko Slyvausko perkamas 11,84 ha sklypas „su trobesiais“ už 16,000 Lt.

Pirkimo aktas suformintas Elenos vardu, nors mažai tikėtina, kad ji asmeniškai turėjo pakankamai resursų įsigyti šį žemės plotą.

Pirminė versija buvo, kad Viktoras gavo šį žemės sklypą iš valstybės kaip Nepriklausomybės kovų savanoris. 1920 jis su gimnazijos draugais išvyko savanoriu į Valkininkus kovoti su besiveržiančia lenkų kariuomene, pateko į apsupimą, bandė gelbėti sužeistą draugą ir pateko į nelaisvę. Būtų buvęs sušaudytas, bet kiti belaisviai įtikino lenkus, kad tai studentas, naujokas. Taip Viktoras išsaugojo gyvybę, grįžo tęsti studijų. Lietuvos valstybė buvo žadėjusi savanoriams duoti žemės iš parceliuojamų dvarų. Suvalkėlių kaime kaip tik ir buvo gavę žemės Nepriklausomybės kovų dalyviai. Neaišku, ar Viktoras buvo įtrauktas į Nepriklausomybės savanorių ir pretendentų gauti žemės sąrašus. Tikriausiai ne, nes pagal išlikusius dokumentus matyti, kad žemę jis pirko.

Labiau tikėtina, kad Viktoras už savo tarnybą Ginklavimo valdyboje gaudavo gerą atlyginimą. Ypatingi jo nuopelnai buvo komplektuojant cheminę laboratoriją, sprogiųjų medžiagų laboratoriją. Jo buvusios studijos Vokietijoje, Austrijoje, geras vokiečių kalbos žinojimas leido jam laisvai gaudytis įrangos tiekėjų siūlymuose. To laiko specialistų vertinimu

tokio aukšto lygio laboratorija buvo tik Japonijoje. Neužilgo 1940 metais įvykusi rusų, o po metų ir vokiečių okupacija tai patvirtino. Okupantai stengėsi išvežti vertingą įrangą į savo šalį. Bet ši laboratorija liko neiškomplektuota, nes tai nebuvo įmanoma atlikti. Visas didelis pastatas buvo taip integruotas, kad veikė kaip vientisa laboratorija.

Ginklavimo laboratorijoje paruošta technologija buvo panaudota patrankų sviedinių, šaudmenų gamybai. Tam tikslui Lietuvos Respublika už 100 km nuo Kauno, miškuose pastatė slaptą Linkaičių šaudmenų gamybos kompleksą – viso apie 100 statinių. Tai buvo didžiausia ir moderniausia gamykla Lietuvoje.

Neabejotinai prie šių objektų statybos, įrangos sukomplektavimo dalyvavo Viktoras, kuris už savo tarnybą jau buvo gavęs pulkininko laipsnį. Todėl ir jo alga buvo pakankama nekilnojamo turto įsigijimams.

Kodėl Viktoras, nors ir žmonos Elenos vardu, įsigijo žemės sklypą vietovėje toli už miesto, toli nuo savo tėvų kaimo? Juk tą vietą ir pasiekti buvo sunku – arti nebuvo didelių tranzitinių kelių. (Dabar ten NATO karinis poligonas) Tuo tarpu Stanaičių kaimas, kuriame Viktoras užaugo, buvo prie magistralinio pašto kelio Sankt Peterburgas – Varšuva, kuriuo vyko gana intensyvus judėjimas.

Tikriausiai priežastis buvo ta, kad jo sesuo Marytė (g. 1882) 1907 metais ištekėjo už Antano Kizo ir su juo apsigyveno greta Suvalkėlių esančiame Pavytės kaime. 1926 Marytė būdama 43 metų mirė nuo džiovos ir 44 metų vyrui paliko 3 sūnus (18, 14 ir 10 metų amžiaus) ir dukrą (8). Marytės sesuo Katarina buvo vieno vaikų krikšto mama. Pagal seną kaimo tradiciją krikšto tėvai atsakingi už vaikus, mirus tėvams. Galbūt todėl netekėjusi sesuo Katarina (1885-1979) padėdavo šiai šeimai. Tikriausiai Viktoro ir Elenos pasirinkimą ir nulėmė tai, kad šalia gyveno dvi jo seserys, vietovė buvo labai graži – šalia Vyčiaus upelio ir Jiesios upės slėnių.

1942 metų vokiečių okupacinės valdžios vykdyto surašymo duomenimis Kizo šeimoje jau neminimi nei Antanas, nei Marytė – tikriausiai abu jau buvo mirę. Minima tik Katarina ir jos sesers sūnus Pranas su žmona.

1938-10-29 miršta Elenos mama Jadvyga Rozalija.

Mirė 1990-07-30 po mėnesio po infarkto ir 3 sav. po koronarinės arterijos šuntavimo.

Palaidota 1990-08-02 Rose Hill Memorial Park, 580 Elm St, Rocky Hill, CT 06067, United States; Section 24, Lot 808.

Informaciją surinko Virginijus Jasaitis